Finansutskottets betänkande

1982/83: 46

om jordbrukets kapitalförsörjning (prop. 1982/83: 135)

I detta betänkande behandlar utskottet

proposition 1982/83: 135 om jordbrukets kapitalförsörjning,

de med anledning av propositionen väckta motionerna
1982/83: 2321 av Per Israelsson m. fl. (vpk),
1982/83: 2322 av Stig Josefson (c) och Einar Larsson (c),
1982/83: 2323 av Knut Wachtmeister (m) och Jan-Eric Virgin (m),

den av jordbruksutskottet överlämnade motionen 1982/83: 1994 av Einar Larsson m. fl. (c).

Utskottet har inhämtat yttrande i ärendet från jordbruksutskottet. Yttrandet (JoU 1982/83: 3 y) återfinns som *bilaga* till betänkandet.

Propositionen

I propositionen har regeringen (finansdepartementet) efter föredragning av statsrådet Kjell-Olof Feldt föreslagit riksdagen anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar,
2. lag om ändring i lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel.

Lagrådets yttrande har inhämtats över lagförslagen.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse:

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar,

dels att 20 och 47 §§ skall upphöra att gälla,

dels att i 19 § orden "av inteckning" skall bytas ut mot "i form av panträtt",

dels att i 42, 52–54 och 58 §§ ordet "jordegendom" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "fast egendom" i motsvarande form,

dels att 32, 40, 41, 43, 44 och 48 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
32 §	
Landshypoteksförening har till ändamål att inom sitt verksamhetsområde lämna *dels* långfristiga lån *till fast ränta mot säkerhet i jordegendom, dels andra* lån för jordbruks- *och skogsbruksändamål*, för vilkas fulla betalning staten ansvarar (garantilån) samt att driva annan verksamhet som står i samband därmed.	Landshypoteksförening har till ändamål att inom sitt verksamhetsområde lämna långfristiga lån för jordbruks-, *skogsbruks- och trädgårdsändamål* samt att driva annan verksamhet som står i samband därmed. *Andra* lån *än sådana* för vilkas fulla betalning staten ansvarar (garantilån) *får lämnas endast mot säkerhet i form av panträtt i fast egendom (inteckningssäkerhet).*
40 §	
Förening får belåna jordegendom, som utgör en självständig produktionsenhet *och huvudsakligen användes*	*Fast egendom får godtas som inteckningssäkerhet om den är och förväntas bestå som* en självständig produktionsenhet *med huvudsaklig användning*
1. för jordbruk med binäringar eller skogsbruk, eller	1. för jordbruk med binäringar eller skogsbruk, eller
2. för sådan trädgårdsskötsel, specialodling eller annan därmed jämförlig produktion, *som drives i större omfattning på öppen jord och som självständig näring.*	2. för trädgårdsskötsel, specialodling eller annan därmed jämförlig produktion.
41 §	
Med de undantag som följer av andra och tredje styckena får endast den som innehar *jordegendom* med äganderätt eller fideikommissrätt *erhålla lån hos landshypoteksförening.*	*Lån får beviljas* endast den som innehar *fast egendom* med äganderätt eller fideikommissrätt *och endast mot inteckningssäkerhet i egendomen.*
Lån får lämnas till sambruksförening även om föreningen ej äger	

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
annan fast egendom än de ekonomibyggnader jämte tillhörande tomtmark som behövs för verksamheten. En förutsättning är dock att verksamheten dessutom drives på jordområden som föreningen arrenderar av sina medlemmar. Sålunda ägd och arrenderad egendom skall vid belåning anses som jordegendom.	
Andra stycket äger motsvarande tillämpning på andelsladugårdsföretag som är organiserat som ekonomisk förening eller handelsbolag.	
43 §	
Jordegendoms belåningsvärde får ej till mer än en fjärdedel bestå av värdet av sådan del av egendomen som *användes* för annat ändamål än som anges i 40 § 1 eller 2.	*Fast egendoms* belåningsvärde får ej till mer än en fjärdedel bestå av värdet av sådan del av egendomen som *används* för annat ändamål än som anges i 40 § 1 eller 2.
Belåningsvärde får ej omfatta	Belåningsvärde får ej omfatta
1. övervärde som egendom kan ha på grund av att till egendomen hör mark som kan användas för annat ändamål än som avses i 40 §,	1. övervärde som egendom kan ha på grund av att till egendomen hör mark som kan användas för annat ändamål än som avses i 40 §,
2. värdet av maskin och annan utrustning, som hör till egendomen enligt *4 § lagen (1966:453) om vad som är fast egendom.*	2. värdet av maskin och annan utrustning, som hör till egendomen enligt *2 kap. 3 § jordabalken.*
44 §	
Lån får beviljas till högst 75 % av belåningsvärdet *eller vid belåning av jordegendom som avses i 40 § 2 till högst 50 % av belåningsvärdet.*	Lån får beviljas till högst 75 % av belåningsvärdet.
48 §	
Inteckning skall lyda på minst det belopp, till vilket lån *beviljas, och* ligga inom det värde, till vilket lån enligt 44 § högst får beviljas.	*Pantbrev* skall lyda på minst det belopp, till vilket lån *beviljas. Inteckningen skall* ligga inom det värde, till vilket lån enligt 44 § högst får beviljas.
Tillhandahåller lånesökanden ej *inteckning* med bästa förmånsrätt, får lån beviljas endast under förutsättning att lån, som lämnats mot *säkerhet av inteckning* med bättre förmånsrätt, är ordnat på betryggande sätt och att även *sådan in-*	Tillhandahåller lånesökanden ej *pantbrev* med bästa förmånsrätt, får lån beviljas endast under förutsättning att lån, som lämnats mot *inteckningssäkerhet* med bättre förmånsrätt, är ordnat på betryggande sätt och att även *ifrågavarande*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
teckning pantsättes för lån som föreningen beviljar.	*pantbrev pantsätts* för lån som föreningen beviljar.
Inteckning som avser annat än fordran och som ej har avsevärd betydelse för egendomens värde, får stå kvar med bättre förmånsrätt än inteckning för lån från förening utan att lånebeloppet *nedsättes*.	*Inskrivning* som avser annat än fordran och som ej har avsevärd betydelse för egendomens värde, får stå kvar med bättre förmånsrätt än inteckning för lån från förening utan att lånebeloppet *nedsätts*.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.
2. Har lån beviljats eller ansökan om lån kommit in före ikraftträdandet gäller 40 § i sin äldre lydelse.
3. Gemensam inteckning, som avses i 47 § andra stycket i lagens äldre lydelse, får fortfarande godtas som säkerhet för lån i fall som anges i detta stycke.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §[1]	
Riksbanken anger	
1. den tidpunkt då likviditetskrav skall vara uppfyllt (beräkningstidpunkt),	
2. det procenttal som skall gälla för likviditetskravet,	
3. vilka tillgångar som får räknas som likvida medel,	
4. vilka skulder som skall avdragas från summan av tillgångarna enligt 3,	
5. i vad mån undantag från förbindelserna får göras.	
Som likvida medel skall alltid räknas *dels* skattkammarväxlar, obligationer och andra förbindelser som utfärdats av staten, *dels* obligationer som utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank *och dels* sådana obligationer som utfärdats av Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan eller kreditaktiebolag och som avser kreditgivning för nyproduktion av bostäder eller, i den mån statligt bostadslån utgår, för annat byggande.	Som likvida medel skall alltid räknas *1.* skattkammarväxlar, obligationer och andra förbindelser som utfärdats av staten, *2.* obligationer som utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank *och som avser kreditgivning till främjande av jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens långsiktiga utveckling,* *3.* sådana obligationer som utfärdats av Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan eller kreditaktiebolag och som avser kreditgivning för nyproduktion av bostäder eller, i den mån statligt bostadslån utgår, för annat byggande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. I fråga om sådana av Sveriges allmänna hypoteksbank utgivna obligationer som har utfärdats dessförinnan och obligationer som utfärdas i utbyte mot sådana obligationer gäller 9 § andra stycket fortfarande i sin äldre lydelse.

[1] Senaste lydelse 1979: 1055.

Den största delen av jordbrukets långfristiga krediter lämnas genom landshypoteksorganisationen. Denna består av Sveriges allmänna hypoteksbank och tio regionala landshypoteksföreningar. Verksamheten regleras i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar. Hypoteksbanken anskaffar medel genom upplåning på kapitalmarknaden. Detta sker genom att hypoteksbanken ger ut obligationer. Inget annat kreditinstitut än hypoteksbanken har rätt att låna upp medel mot obligationer för utlåning mot säkerhet i jordbruksfastigheter. Hypoteksbanken har således monopol på att utge sådana obligationer. Sedan den 1 januari 1983 får hypoteksbanken också låna upp medel mot reverser. De medel hypoteksbanken anskaffar lånas i sin tur ut till jordbruket av landshypoteksföreningarna.

Med dessa långfristiga krediter finansieras till stor del köp av jordbruksfastigheter samt ny- eller ombyggnad av ekonomibyggnader. Lån lämnas också för bl. a. köp av tillskottsmark, utlösen av delägare i dödsbo, driftskrediter och kreditsanering.

Ramarna för hypoteksbankens upplåning har vidgats kraftigt under 1970-talet och landshypoteksföreningarnas utlåning har kunnat öka i motsvarande mån. Trots detta har kön av lånesökande hos föreningarna vuxit. Under början av 1970-talet uppgick sålunda hypoteksbankens emissionsram till ca 200 milj. kr. År 1982 uppgick den till 1 500 milj. kr. Lånekön uppgick år 1982 till ca 6 000 milj. kr. Med oförändrad medelstilldelning medför detta en väntetid för lån på i genomsnitt ca fyra år.

Efterfrågan på långfristiga krediter inom jordbruket är alltså betydligt större än tillgången. En viktig orsak till detta har varit möjligheten att få krediter på förmånliga villkor. Därtill kommer bl. a. att en stor del av det kapital som frigörs vid försäljning av jordbruksfastigheter inte återplaceras inom lantbruket.

Ett viktigt och samtidigt svårlöst problem är därför hur finansieringsfrågorna i samband med förvärv av jordbruksfastigheter skall lösas utan att det uppstår ett alltför stort utflöde av lösgjort kapital. Man måste därvid ha i minnet att villkoren för finansieringen av förvärv också kan spela en roll för prisbildningen på jordbruksfastigheter.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 7 juni 1979 tillkallade chefen för dåvarande ekonomidepartementet en kommitté med uppgift att se över jordbrukets kapitalförsörjning. Kommittén avlämnade i december 1981 betänkandet (Ds E 1981: 14) Jordbrukets kapitalförsörjning. Betänkandet har remissbehandlats.

Enligt föredragandens mening utgör utredningens överväganden och förslag en god grund för ställningstaganden i fråga om åtgärder för jordbrukets finansiering.

Föredraganden anser att det är angeläget att hypoteksföreningarnas långfristiga långivning i princip baseras på samma grundsyn som finns i den statliga lånegarantigivningen. I lagen bör därför anges att hypoteksför-

eningarna skall lämna långfristiga lån för jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsändamål.

Föredraganden delar utredningens uppfattning att det är svårt att numera se några principiella skäl för hypoteksbankens obligationsmonopol. Det är önskvärt med en skärpt konkurrens vid den långfristiga kreditgivningen till jordbrukssektorn. För de lånesökande är det en fördel om de kan få sina projekt prövade av flera kreditbedömare som är oberoende av varandra. Mot denna bakgrund bör hypoteksbankens obligationsmonopol avskaffas.

Hypoteksbankens möjligheter att på den oprioriterade marknaden dra till sig långfristigt kapital bör förbättras genom att hypoteksbanken får, förutom de prioriterade obligationerna, också emittera andra obligationer som är oprioriterade enligt den kreditpolitiska lagstiftningen. Hypoteksbanken och andra kreditinstitut kommer således att ha likvärdiga möjligheter att på den oprioriterade marknaden emittera obligationer för utlåning mot säkerhet i jordbrukssektorn. Den oprioriterade upplåningen kommer visserligen att bli något dyrare än den prioriterade. För etablerade jordbrukare med totalt sett förhållandevis låga kapitalkostnader torde ränteskillnaden dock sannolikt spela en relativt liten roll. Det väsentliga för dem är att de utan alltför lång väntetid kan få tillgång till långfristig finansiering på rimliga villkor.

Det kan inte bli fråga om att obligationer för jordbruksfinansiering som emitteras av andra institut än hypoteksbanken skall kunna bli prioriterade enligt den kreditpolitiska lagstiftningen. Hypoteksbanken bör därför liksom hittills ha möjlighet att emittera prioriterade obligationer inom den ram som riksbanken finner rimlig med hänsyn till övergripande kreditpolitiska överväganden. De medel som på detta sätt ställs till hypoteksbankens förfogande bör användas för de mest angelägna långsiktiga finansieringsbehoven inom jordbrukssektorn. För att markera detta bör det i lagen om kreditpolitiska medel anges att obligationer utfärdade av Sveriges allmänna hypoteksbank för kreditgivning som främjar jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens långsiktiga utveckling är prioriterade.

En förutsättning för den prioriterade upplåningen bör vara att det finns ett prioriteringssystem för hypoteksföreningarnas kreditgivning. Som prioriterade ändamål bör i första hand anses investeringslån, dvs. lån till långsiktiga investeringar i markanläggningar, byggnader och byggnadsinventarier med eller utan statlig garanti, och i andra hand om väntetiden tenderar att bli alltför lång förvärvslån, dvs. lån för finansiering av förvärv av jordbruksfastigheter, och övriga mer långfristiga kapitalbehov för vilka statlig lånegaranti ställs. Föredraganden understryker att vilka kreditändamål som bör tillgodoses med hjälp av prioriterad upplåning inte kan fastslås en gång för alla. Vilka ändamål som i framtiden bör tillgodoses måste bestämmas med beaktande av de jordbrukspolitiska mål som då gäller.

När det gäller de medel som lånats upp mot oprioriterade obligationer och kapitalmarknadsreverser behövs det inte ett detaljerat prioriteringssystem vid kreditgivningen.

Enligt föredragandens mening är det angeläget att det på en annan punkt tydligare än f. n. klargörs i lagen att kreditgivningen bör inriktas på jordbruksföretag som inte bara vid lånetillfället är en självständig jordbruksenhet utan även på sikt är utvecklingsbara. Ett sådant krav ansluter dessutom till gällande bedömningsgrunder för det statliga finansieringsstödet till jordbruket. Föredraganden förordar att ett tillägg av denna innebörd tas in i 40 § landshypotekslagen.

Som nämnts uppgår lånekön i hypoteksföreningarna till ca 6 miljarder kronor. Av kön avser knappt hälften förvärvslån och drygt en tredjedel investeringslån. Återstoden avser driftkrediter m. m.

Genom att såväl hypoteksorganisationen som andra institut enligt förslaget kommer att kunna erbjuda jordbruket oprioriterade krediter bör det i framtiden i princip inte föreligga någon brist på långfristiga krediter till jordbruket och därmed heller ingen kö för sådana krediter.

De medel som ställs till hypoteksbankens förfogande genom prioriterade obligationer skall användas för de mest angelägna, långsiktiga finansieringsbehoven inom jordbrukssektorn. Knappheten på kapital kan i många fall medföra att det inte finns utrymme för landshypoteksföreningarna att lämna prioriterade lån för fastighetsöverlåtelser. Föreningen kan då i stället finansiera förvärvet med medel som hypoteksbanken lånar upp mot oprioriterade obligationer eller kapitalmarknadsreverser eller genom att överlåtaren av jordbruksfastigheten förvärvar en av hypoteksbanken utfärdad revers. En fördel med det sista alternativet är att de medel som frigörs genom överlåtelsen i stor utsträckning kommer att stanna kvar inom jordbrukssektorn, varigenom sektorns upplåningsbehov på den organiserade kapitalmarknaden begränsas. Vidare kommer dessa förvärv att finansieras på marknadsmässiga villkor. Därmed minskar också risken för att priserna på jordbruksfastigheter skall drivas upp på grund av alltför gynnsamma finansieringsvillkor. Samtidigt bör dock betonas att priskontrollregeln i jordförvärvslagen (1979: 230) är avsedd att motverka sådana effekter.

Motionerna

I motion 1994 av Einar Larsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen och riksbanken till känna vad i motionen anförts om en nödvändig förbättring av lantbrukets långfristiga kapitalförsörjning i avvaktan på den kommande propositionen.

I motion 2321 av Per Israelsson (vpk) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder syftande till att bringa överlåtelsevärdena för jordbruksfastigheter ned till en nivå som harmoniserar med den avkastning respektive jordbruk ger köparen,

2. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att i ökad utsträckning kunna behålla jordbrukets kapital inom den egna sektorn,

3. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder av sådant ekonomiskt innehåll att sambruk och andra samverkansformer, inom jordbruk och animalieproduktion, blir attraktivt jämfört med privatägd drift,

4. att riksdagen, med avslag på proposition 1982/83: 135 i denna del, beslutar att Hypoteksbankens ensamrätt att låna upp medel via obligationer för utlåning till jordbrukssektorn tills vidare behålls.

I motion 2322 av Stig Josefson (c) och Einar Larsson (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar att 20 § hypoteksbankslagen skall ges den lydelse som angivits i motionen,

2. att riksdagen beslutar avslå propositionen i den del den gäller oprioriterade obligationer med hänvisning till vad som i motionen anförts om betänkandet SOU 1982: 52.

I motion 2323 av Knut Wachtmeister (m) och Jan-Eric Virgin (m) hemställs att riksdagen beslutar att Sveriges allmänna hypoteksbank skall ha ensamrätt att mot prioriterade obligationer låna upp medel för utlåning mot säkerhet i fast egendom.

I *motion 2321* krävs att staten sätter in effektiva åtgärder för att bringa ner överlåtelsevärdena till en nivå som harmoniserar med jordbrukens avkastning. Då bidrar man också till att öppna för nytillträde till jordbrukaryrket av välutbildade unga människor med intresse för jordbruk men med litet pengar.

Motionärerna anför vidare att den värdestegring som skett måste komma jordbrukssektorn till del och inte flyta ut till kanske kortsiktigt mera lönsamma men från samhällets synpunkt mindre angelägna uppgifter. Om kapitalet i högre grad än som nu är fallet kan hållas kvar inom jordbrukssektorn underlättas också möjligheterna att kraftigt minska lånekön till jordbruket.

I propositionen föreslås att de särskilda lånemöjligheter som tillkommit sambruksföreningar och andelsladugårdar skall tas bort. Vad som behövs är inte försämrade kreditmöjligheter utan i stället förbättrade sådana jämfört med enskilda företagare. Utan att motsätta sig den nu föreslagna ändringen föreslår motionärerna därför att åtgärder övervägs som leder till att det blir ekonomiskt mera gynnsamt att verka inom en samverkansförening än att arbeta som ensamföretagare.

Motionärerna förordar att de billiga lånen i första hand skall riktas mot investeringar och i mindre mån mot överlåtelser. Mot den bakgrunden och med hänsyn till de mera djupgående överväganden kring jordbrukets finansierings- och kreditproblem som krävs anser motionärerna att hypoteksbankens ensamrätt att sälja obligationer för finansiering av krediter till jordbruket tills vidare behålles.

I *motion 2322* anförs att det föreligger starka skäl att inte ändra på den hittillsvarande ensamrätten för hypoteksbanken att ge ut prioriterade obligationer. Detta ansluter till riksbanksfullmäktiges inställning att hypoteksbankens ensamrätt bör behållas för den upplåning som sker mot prioriterade obligationer. En bibehållen ensamrätt motiveras enligt riksbanksfullmäktige med den noggrannare prövning som krävs om utlåningen skall följa de snävare kriterier som det i propositionen föreslagna prioriteringssystemet uppställer.

Rätten för hypoteksbanken att ge ut prioriterade obligationer för utlåning mot säkerhet i fast egendom som avses i 40 § hypoteksbankslagen bör komma till klart uttryck i denna lag.

Motionärerna hemställer därför att den ändringen vidtas i propositionen att 20 § hypoteksbankslagen fortfarande skall gälla, dock med följande ändrade lydelse:

Banken har ensam rätt att mot prioriterade obligationer låna upp medel för utlåning mot säkerhet i fast egendom som avses i 40 §. I lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel anges vad som är prioriterade obligationer.

Vad gäller de oprioriterade obligationerna måste man i det sammanhanget beakta betänkandet "En effektivare kreditpolitik" (SOU 1982: 52), som f. n. är under remissbehandling. Frågan om de oprioriterade obligationerna bör prövas först i anslutning till behandlingen av detta betänkande.

I *motion 2323* påpekas att lagförslaget i propositionen inte innebär rätt för hypoteksbanken att emittera prioriterade obligationer, utan det skall enligt propositionen i stället ankomma på riksbanken att årligen besluta om hypoteksbankens utgivning av obligationer.

Alltsedan hypoteksbanken grundades 1861 har banken enligt 20 § landshypotekslagen haft ensamrätt att emittera obligationer för utlåning mot säkerhet i jordegendom som utgör en självständig produktionsenhet och huvudsakligen används för jordbruk med binäringar, skogsbruk eller trädgårdsskötsel i större omfattning på öppen jord. Rätten att emittera gäller både prioriterade och oprioriterade obligationer. Hypoteksbanken har under sin hittillsvarande verksamhet enbart emitterat prioriterade obligationer.

Motionärerna godtar propositionens förslag utom vad gäller förslaget att slopa hypoteksbankens ensamrätt att emittera prioriterade obligationer.

Det är uppenbart att jordbruksnäringen inte kan få ett fördelaktigare låneinstitut än det nuvarande, och någon kritik mot det sätt på vilket hypoteksbanken skött sin upp- och utlåning har aldrig någonsin förekommit. Släpps nu andra kreditinstitut in på den prioriterade sektorn kommer detta givetvis att medföra dyrare lån för lantbrukarna, eftersom de nya instituten förutom obligationsräntan också måste ta ut ett förvaltningsbidrag för att täcka kostnaderna för administration och marknadsföring.

Motionärerna anser det mycket angeläget att hypoteksbankens rätt att ge ut prioriterade obligationer för utlåning mot säkerhet i fast egendom som avses i 40 § hypoteksbankslagen även fortsättningsvis klart skall anges i denna lag.

I *motion 2323* påpekas att lagförslaget i propositionen inte innebär rätt för hypoteksbanken att emittera prioriterade obligationer, utan det skall enligt propositionen i stället ankomma på riksbanken att årligen besluta om hypoteksbankens utgivning av obligationer.

Alltsedan hypoteksbanken grundades 1861 har banken enligt 20 § landshypotekslagen haft ensamrätt att emittera obligationer för utlåning mot säkerhet i jordegendom som utgör en självständig produktionsenhet och huvudsakligen används för jordbruk med binäringar, skogsbruk eller trädgårdsskötsel i större omfattning på öppen jord. Rätten att emittera gäller både prioriterade och oprioriterade obligationer. Hypoteksbanken har under sin hittillsvarande verksamhet enbart emitterat prioriterade obligationer.

Motionärerna godtar propositionens förslag utom vad gäller förslaget att slopa hypoteksbankens ensamrätt att emittera prioriterade obligationer.

Det är uppenbart att jordbruksnäringen inte kan få ett fördelaktigare låneinstitut än det nuvarande, och någon kritik mot det sätt på vilket hypoteksbanken skött sin upp- och utlåning har aldrig någonsin förekommit. Släpps nu andra kreditinstitut in på den prioriterade sektorn kommer detta givetvis att medföra dyrare lån för lantbrukarna, eftersom de nya instituten förutom obligationsräntan också måste ta ut ett förvaltningsbidrag för att täcka kostnaderna för administration och marknadsföring.

Motionärerna anser det mycket angeläget att hypoteksbankens rätt att ge ut prioriterade obligationer för utlåning mot säkerhet i fast egendom som avses i 40 § hypoteksbankslagen även fortsättningsvis klart skall anges i denna lag.

Utskottet

Utskottet har vid flera tillfällen uttalat att det är angeläget att lantbrukets behov av långfristigt kapital tillgodoses. Trots att emissionsramen vidgats successivt finns det fortfarande en lång kö av lånesökande och den genomsnittliga väntetiden för att erhålla hypotekslån uppgår nu till i genomsnitt närmare 4 år. Även om bristen på långfristigt kapital generellt sett inte kan anses ha medfört hinder när det gäller lantbrukssektorns utveckling eller lett till att angelägna investeringar inte kommit till stånd innebär i de enskilda fallen kösituationen allvarliga problem för många lantbrukare när det gäller möjligheterna att erhålla förmånliga krediter.

Jordbruksutskottet har i yttrande till finansutskottet (JoU 1982/83: 3 y; se bilaga) uttalat att det är angeläget att effektiva åtgärder snarast vidtas i syfte att skapa bättre balans mellan hypoteksföreningarnas kreditgivning

och lånebehovet så att bl.a. kötiden för ifrågavarande krediter kraftigt nedbringas.

Utskottet bedömer i likhet med riksbanksfullmäktige att det i nuvarande läge inte är möjligt att lösa köproblemet genom att låta Sveriges allmänna hypoteksbank, nedan kallad hypoteksbanken, utge särskilda emissioner av prioriterade obligationer. Den placeringskapacitet som försäkringsbolagen och allmänna pensionsfonden har är redan i dag tagen i anspråk i mycket stor utsträckning. Bankernas prioriterade placeringar har under senare tid tvingats öka i snabb takt. Likviditetskvotstaket har måst höjas för att möjliggöra ökad placering. En mycket stor andel av dessa institutioners nettoplaceringar går nu till prioriterade ändamål. En kraftig ökning av emissionerna av prioriterade obligationer för jordbrukssektorn skulle innebära att utrymmet för statens långa upplåning skulle minska.

Utskottet ser det mot bakgrund av statens omfattande upplåningsbehov som utomordentligt svårt att tillgodose jordbrukets lånebehov enbart inom ramen för vad hypoteksbanken kan låna upp mot prioriterade obligationer. En bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på långfristigt kapital skulle som föreslås i propositionen kunna skapas om hypoteksbanken också hade möjlighet att ställa oprioriterad upplåning till jordbrukssektorns förfogande. Därigenom skulle hypoteksbankens möjligheter att dra till sig långfristigt kapital väsentligt öka och jordbrukssektorns lånebehov kunna tillgodoses i större utsträckning. Följden av detta blir att lånekostnaderna för den oprioriterade upplåningen sannolikt blir något högre. Nackdelarna av detta måste enligt utskottets mening vägas mot de olägenheter som nuvarande lånekö med väntetid på nära fyra år för med sig av osäkerhet och höga kreditkostnader.

Förslaget i propositionen att tillgodose jordbrukets behov av långsiktigt kapital med medel som kan upplånas mot oprioriterade obligationer har avstyrkts i motionerna 2321 och 2322. I den sistnämnda motionen anförs som skäl härtill att frågan om de oprioriterade obligationerna bör prövas först i anslutning till riksdagens behandling av kreditpolitiska utredningens förslag En effektivare kreditpolitik (SOU 1982: 52) som f. n. remissbehandlas.

Om regeringen skulle komma att framlägga ett förslag med anledning av den kreditpolitiska utredningens betänkande förutsätter utskottet att frågan om vilka områden som skall kunna tillgodoses med kapital på särskilda villkor tas upp till övervägande i detta sammanhang. Mot bakgrund av de olägenheter som är förknippade med nuvarande ordning anser utskottet att ytterligare tidsutdräkt innan frågan om jordbrukets långsiktiga kapitalförsörjning får sin lösning om möjligt bör undvikas. Utskottet avstyrker därmed motion 2322 yrkande 2.

I motion 2321 yrkande 4 hemställs att hypoteksbankens ensamrätt att låna upp medel via obligationer för utlåning till jordbrukssektorn tills vidare bibehålls. Utskottet återkommer senare till frågan vad avser de

prioriterade obligationerna. Vad beträffar rätten att utge oprioriterade obligationer anser utskottet inte att några skäl föreligger för att bibehålla hypoteksbankens ensamrätt. Eftersom dessa medel måste lånas upp på marknadsmässiga villkor torde det vara till de lånesökandes fördel om det funnes konkurrens mellan olika kreditorgan. Därigenom försäkras de lånesökande valfrihet och bästa möjliga villkor på marknaden. Det är dessutom en fördel att kunna få låneansökningarna prövade av flera oberoende kreditbedömare. Med det anförda avstyrker utskottet motion 2321 yrkande 4 såvitt nu är i fråga.

Vad beträffar hypoteksbankens ensamrätt att utge prioriterade obligationer anser utskottet i likhet med riksbanksfullmäktige och regeringen att starka skäl talar för att denna rätt bibehålls. Riksbanksfullmäktige anser att detta är nödvändigt om man skall få en noggrannare prövning av låneansökningarna efter de strängare kriterier som bör gälla för erhållande av prioriterade lån. I propositionen anges att det inte kan bli fråga om att obligationer för jordbruksfinansiering som emitteras av andra institut än hypoteksbanken skall kunna bli prioriterade enligt den kreditpolitiska lagstiftningen. Nödvändigheten av att hypoteksbankens ensamrätt bibehålls understryks också i de motioner som väckts med anledning av propositionen. Det har också bestyrkts av företrädare för Sveriges allmänna hypoteksbank, Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Sveriges föreningsbankers förbund vid hearings med utskottet. Det synes således råda total samstämmighet på denna punkt. Skilda uppfattningar har emellertid framförts hur detta bör komma till uttryck i lagstiftningen.

I propositionen föreslås det ske genom att i lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel anges att obligationer utfärdade av Sveriges allmänna hypoteksbank för kreditgivning som främjar jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens långsiktiga utveckling är prioriterade. I enlighet härmed föreslås att 20 § lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, nedan kallad landshypotekslagen, skall upphöra att gälla. Där anges att hypoteksbanken har ensamrätt att mot obligationer låna upp medel för utlåning mot säkerhet i jordegendom.

I motionerna 2321, 2322 och 2323 krävs att hypoteksbankens ensamrätt att emittera prioriterade obligationer skall bibehållas och att den klart skall anges i landshypotekslagen, dvs. att 20 § skall bibehållas med den ändring att ensamrätten begränsas att avse prioriterade obligationer. Eftersom ordet prioriterade inte används i den kreditpolitiska lagtexten föreslås i motionerna olika formuleringar eller hänvisningar till lagen om kreditpolitiska medel där innebörden preciseras närmare. Eftersom, som utskottet konstaterat, total samstämmighet tycks råda om att hypoteksbankens ensamrätt att utge prioriterade obligationer skall bibehållas, anser utskottet – för att inte någon osäkerhet skall råda – att denna ensamrätt bör klart anges i lagtexten.

Jordbruksutskottet har i yttrande till utskottet ansett att detta klarast

skulle komma till uttryck om det markerades i landshypotekslagen. Förslagsvis skulle detta åstadkommas genom att 20 § i landshypotekslagen bibehålls men ges följande lydelse: Banken har ensamrätt att mot obligationer som anges i 9 § andra stycket 2 *lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel* låna upp medel för utlåning mot säkerhet i fast egendom som avses i 40 §.

Enligt jordbruksutskottets mening bör en sådan lösning i allt väsentligt tillgodose önskemålen i motionerna 2322 och 2323 och i betydande grad även yrkande 4 i motion 2321.

Utskottet delar jordbruksutskottets uppfattning att ensamrätten för hypoteksbanken att även i fortsättningen emittera prioriterade obligationer för jordbruksfinansiering klarast skulle komma till uttryck om den markerades i landshypotekslagens 20 §. Utskottet anser emellertid att eftersom hypoteksbankens utlåning inte kan ske enbart mot säkerhet i fast egendom, som anges i jordbruksutskottets förslag till lydelse av 20 §, utan också mot statlig kreditgaranti detta bör framgå av paragrafens lydelse. Ett tillägg av denna innebörd bör därför göras till jordbruksutskottets förslag. Utskottet anser vidare att det är olämpligt att, som jordbruksutskottet föreslår, hänvisa i landshypotekslagen till lagen om kreditpolitiska medel om vad som avses med prioriterade obligationer eftersom lagen om kreditpolitiska medel har karaktär av fullmaktslag, dvs. för tillämpning av lagen krävs förordnande av regeringen. Det skulle åtminstone teoretiskt kunna innebära, om inte andra åtgärder vidtas samtidigt, att hänvisning görs till en paragraf som vid ett bestämt tillfälle inte tillämpas. Detta bör undvikas. Utskottet anser därför att de villkor som i propositionen föreslås i lagen om kreditpolitiska medel beträffande hypoteksbankens kreditgivning bör anges också i 20 § landshypotekslagen. Det skulle innebära att någon hänvisning i landshypotekslagen inte behöver göras till lagen om kreditpolitiska medel. Utskottet föreslår därför att 20 § får följande lydelse:

§ 20

Banken har ensam rätt att mot obligationer, som utfärdats av banken och som avser kreditgivning till främjande av jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens långsiktiga utveckling, låna upp medel för utlåning mot säkerhet i fast egendom som avses i 40 §, eller i fråga om garantilån, enligt bestämmelserna i 58 §.

Enligt utskottets mening har därmed önskemålen i motionerna 2322, 2323 och 2321 yrkande 4 såvitt avser prioriterade obligationer tillgodosetts.

Den prioriterade upplåningen kan, mot bakgrund av vad som anförts tidigare, inte förväntas svara för mer än en del av jordbrukets långsiktiga kapitalbehov. För den del av hypoteksföreningarnas kreditgivning som svarar mot den prioriterade upplåningen bör det därför enligt propositionen finnas ett prioriteringssystem. Som prioriterade ändamål anges i första hand investeringslån, dvs. lån till långsiktiga investeringar i markanlägg-

ningar, byggnader och byggnadsinventarier med eller utan statlig garanti, och i andra hand om väntetiden tenderar att bli alltför lång, förvärvslån, dvs. lån för finansiering av förvärv av jordbruksfastigheter, och övriga mer långfristiga kapitalbehov för vilka statlig låncgaranti ställs. Det bör över huvud inte förekomma att hypoteksföreningarna – om de inte har möjlighet att tillgodose jordbrukets behov av investeringslån i nu angiven mening – ställer medel som lånats upp mot prioriterade obligationer till förfogande för andra ändamål inom jordbrukssektorn.

Den oprioriterade kreditgivningen kan således avse dels sådana prioriterade ändamål som ej kan tillgodoses inom ramen för hypoteksbankens upplåningsutrymme på den prioriterade obligationsmarknaden, dels vissa oprioriterade långfristiga kreditbehov inom jordbrukssektorn. Exempel på sådana oprioriterade ändamål är långsiktiga investeringar i maskiner och redskap eller omsättningstillgångar och insatser i ekonomiska föreningar. I vissa fall kan det dock vara lämpligt att större och särskilt långsiktiga investeringar i maskiner och redskap, som utgör del av ett större investeringsprojekt som i övrigt finansieras med prioriterade medel, finansieras med prioriterade medel.

Jordbruksutskottet finner för sin del ingen anledning till erinran mot förevarande förslag men understryker att de kreditändamål som bör tillgodoses med hjälp av prioriterad upplåning inte kan fastslås en gång för alla. Vilka ändamål som i framtiden bör tillgodoses måste bestämmas med beaktande av de jordbrukspolitiska mål som då gäller.

Utskottet delar propositionens uppfattning att ett prioriteringssystem bör införas för att vid kapitalknapphet kunna tillgodose de mest angelägna kreditbehoven inom jordbrukssektorn. Mot bakgrund av vad jordbruksutskottet anfört om förslaget till prioriteringssystem tillstyrker utskottet förslaget.

I motion 2321 begärs åtgärder för att nedbringa överlåtelsevärdena för jordbruksfastigheter till en nivå som harmoniserar med den avkastning respektive jordbruk ger köparen. Likaså begärs åtgärder för att i ökad utsträckning kunna behålla jordbrukets kapital i den egna sektorn.

Dessa frågor berörs i propositionen och har beaktats vid utarbetandet av de förslag som läggs fram i propositionen. Utskottet tillstyrker, som framgått, att hypoteksbankens upplåning skall ske mot obligationer, som utgör prioriterade placeringar enligt den kreditpolitiska lagstiftningen, samt att upplåning också kan ske mot andra obligationer eller mot revers. De medel som ställs till hypoteksbankens förfogande genom prioriterade obligationer skall användas för de mest angelägna, långsiktiga finansieringsbehoven inom jordbrukssektorn. Knappheten på kapital kan i många fall medföra att det inte finns utrymme för landshypoteksföreningarna att lämna prioriterade lån för fastighetsöverlåtelser. Föreningen kan då i stället finansiera förvärvet med medel som hypoteksbanken lånar upp mot oprioriterade

obligationer eller kapitalmarknadsreverser eller genom att överlåtaren av jordbruksfastigheten förvärvar en av hypoteksbanken utfärdad revers. En fördel med det sista alternativet är att de medel som frigörs genom överlåtelsen i stor utsträckning kommer att stanna kvar inom jordbrukssektorn varigenom sektorns upplåningsbehov på den organiserade kapitalmarknaden begränsas. Vidare kommer dessa förvärv att finansieras på marknadsmässiga villkor. Därmed minskar också risken för att priserna på jordbruksfastigheter skall drivas upp på grund av alltför gynnsamma finansieringsvillkor. Samtidigt betonas i propositionen att priskontrollregeln i jordförvärvslagen (1979: 230) är avsedd att motverka sådana effekter.

Utskottet anser mot denna bakgrund i likhet med jordbruksutskottet inte någon ytterligare åtgärd påkallad från riksdagens sida med anledning av motion 2321 yrkandena 1 och 2.

Vad gäller det i samma motion framförda yrkandet om åtgärder för att göra sambruk och andra samverkansformer inom jordbruket attraktiva pekar jordbruksutskottet på att den livsmedelspolitiska kommittén enligt sina direktiv (Dir 1982: 103) bl. a. skall överväga hur olika former av samverkan och sambruk skulle kunna främjas inom rationaliseringsstödets ram. Kommittén skall också söka belysa vilka fördelar som skulle kunna vinnas på ett ökat gemensamt utnyttjande av maskinparken och genom vilka åtgärder en sådan utveckling skulle kunna främjas.

Utskottet anser mot denna bakgrund inte att motionsyrkandet påkallar någon riksdagens åtgärd.

Vid årets början har till jordbruksutskottet remitterats den under allmänna motionstiden väckta motionen 1982/83: 1994 av Einar Larsson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen och riksbanken till känna vad i motionen anförts om en nödvändig förbättring av lantbrukets långfristiga kapitalförsörjning i avvaktan på den kommande propositionen. Enligt motionen bör riksdagen uttala sitt stöd för en förbättring av lantbrukets långfristiga kapitalförsörjning. Bl. a. förordas en väsentlig höjning av hypoteksbankens emissionstillstånd för obligationsutgivning för innevarande år.

Motionen synes med hänsyn till den nu framlagda propositionen inte påkalla någon ytterligare riksdagens åtgärd, anser jordbruksutskottet. Motionen överlämnas till finansutskottet.

Enligt utskottets mening kommer flera av de olägenheter som påtalas i motionen att minska i och med att de förslag utskottet tillstyrkt genomförs. Mot denna bakgrund delar finansutskottet jordbruksutskottets uppfattning att motionen inte påkallar någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer

1. beträffande *lagen om Sveriges allmänna hypoteksbank*
   att riksdagen med anledning av motionerna 1982/83: 2321 yrkande 4, 1982/83: 2322 yrkande 1 och 1982/83: 2323 och med

avslag på motion 1982/83: 2322 yrkande 2 antar vid proposition 1982/83: 135 fogat förslag till lag om ändring i lagen (1970: 65) om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar med den ändringen att 20 § skall kvarstå och erhålla följande som *Utskottets förslag* betecknade lydelse:

Nuvarande lydelse	*Utskottets förslag*
§ 20	
Banken har ensam rätt att mot obligationer låna upp medel för utlåning mot säkerhet i *jordegendom* som avses i 40 §.	Banken har ensam rätt att mot obligationer, *som utfärdats av banken och som avser kreditgivning till främjande av jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens långsiktiga utveckling,* låna upp medel för utlåning mot säkerhet i *fast egendom* som avses i 40 §, *eller i fråga om garantilån, enligt bestämmelserna i 58 §.*

2. beträffande *lagen om kreditpolitiska medel*
   att riksdagen antar vid proposition 1982/83: 135 fogat förslag till lag om ändring i lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel,
3. beträffande *överlåtelsevärdena för jordbruksfastighet m. m.*
   att riksdagen avslår motion 1982/83: 2321 yrkandena 1 och 2,
4. beträffande *åtgärder för sambruk inom jordbruket*
   att riksdagen avslår motion 1982/83: 2321 yrkande 3,
5. beträffande *förbättring av lantbrukets kapitalförsörjning*
   att riksdagen avslår motion 1982/83: 1994.

Stockholm den 19 maj 1983

På finansutskottets vägnar
ARNE GADD

Närvarande: Arne Gadd (s), Rolf Wirtén (fp), Lars Tobisson (m), Paul Jansson (s), Nils Åsling (c), Per-Axel Nilsson (s), Lennart Blom (m), Roland Sundgren (s), Christer Nilsson (s), Filip Fridolfsson (m), Rolf Rämgård (c), Torsten Karlsson (s), Hugo Hegeland (m), Carl-Henrik Hermansson (vpk), och Gunnar Nilsson i Eslöv (s).

Reservationer

1. Lagen om Sveriges allmänna hypoteksbank

Carl-Henrik Hermansson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Utskottet bedömer" och slutar med "höga kreditkostnader" bort utgå,

dels den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "I motion 2321" och på s. 15 slutar med "utskottet förslaget" bort ha följande lydelse:

I motion 2321 yrkande 4 hemställs att hypoteksbankens ensamrätt att låna upp medel via obligationer för utlåning till jordbrukssektorn tillsvidare bibehålls. Utskottet vill med anledning härav anföra följande.

Utskottet anser inte att det finns anledning att ändra 20 § i landshypotekslagen, vilket skulle innebära att man öppnar för andra kreditinstitut att utge oprioriterade obligationer för utlåning till jordbruket. Utskottet vill erinra om att jordbruket har en speciell och reglerad ställning inom näringslivet i landet. Det är helt beroende av statliga beslut och ändrade sådana beslut får stora verkningar för jordbruksnäringen. Genom gränsskydd är jordbruket skyddat från konkurrens utifrån. Ur den synpunkten finner utskottet det klart otillfredsställande att den privata bankvärlden ges möjlighet att lägga beslag på en marknad, som i princip fungerar väl.

Mot den bakgrunden och med hänsyn till nödvändigheten av mer djupgående överväganden kring jordbrukets finansierings- och kreditproblem anser utskottet att hypoteksbankens ensamrätt att sälja obligationer för finansiering av krediter till jordbruket tills vidare behålls. Utskottet tillstyrker därmed motion 2321 yrkande 4. Det innebär enligt utskottets mening att yrkandena i motionerna 2322 och 2323 också tillgodosetts.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *lagen om Sveriges allmänna hypoteksbank* att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 2321 yrkande 4 och med anledning av motionerna 1982/83: 2322 yrkande 1 och 1982/83: 2323 samt med avslag på proposition 1982/83: 135 såvitt nu är i fråga och motion 1982/83: 2322 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Överlåtelsevärdena för jordbruksfastighet m. m.

Carl-Henrik Hermansson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med "I motion 2321" och på s. 16 slutar med "yrkandena 1 och 2" bort ha följande lydelse:

Redan 1972 års jordbruksutredning konstaterade att priserna vid överlåtelser av jordbruksfastigheter stigit kraftigt under 1970-talet. Efter genomförandet av den nya jordförvärvslagen med dess prövning av alla överlåtelsevärden, som inte sker till nära släktingar, har en uppbromsning av överlåtelsevärdena skett.

Utskottet anser emellertid att värdena ännu ligger allt för högt i förhållande till den avkastning som jordbruken kan ge. Det är ett förhållande som av flera skäl inte kan få bestå inom en näring vars fortbestånd samhället är ansvarigt för. Utskottet anser att åtgärder måste vidtas för att bringa ner överlåtelsevärdena till en nivå som harmoniserar med jordbrukens avkastning. Då bidrar man också till att öppna för nytillträde till jordbrukaryrket av välutbildade unga människor med intresse för jordbruk.

I propositionen diskuteras också utflödet av kapital från jordbrukssektorn. Om detta utflöde kunde minskas så skulle nettotillflödet av kapital kunna minskas och jordbrukets behov av krediter ändå kunna tillgodoses. Utskottet anser att det är angeläget att kapitalet hålls kvar inom jordbrukssektorn. Den värdestegring som skett måste komma jordbrukssektorn till del och inte flytta ut till kanske kortsiktigt mera lönsamma men från samhällets synpunkt mindre angelägna uppgifter. Om kapitalet i högre grad än som nu är fallet kan hållas kvar inom jordbrukssektorn underlättas också möjligheterna att kraftigt minska lånekön till jordbruket. Utskottet anser därför att åtgärder bör vidtas för att jordbrukets kapital i ökad utsträckning behålls inom den egna sektorn.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *överlåtelsevärdena för jordbruksfastighet m. m.* att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 2321 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Förbättring av lantbrukets kapitalförsörjning

Nils Åsling (c) och Rolf Rämgård (c) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 16 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Hypoteksföreningarnas sammanlagda lånekö uppgick per den 1 maj 1983 till drygt 5,4 miljarder kronor. Med hänsyn till den nuvarande emissionsvolymen för prioriterade obligationer – 1 500 miljoner kronor för 1983 – innebär det en genomsnittlig kötid på mer än 3,5 år. Även om denna tid är något mindre än för några år sedan, är den ändå otillfredsställande lång. Lantbrukarna tvingas ofta att i avvaktan på utbetalning av hypotekslånen ta tillfälliga och dyrare lån. Den enda realistiska möjligheten att få ned köerna är därför att öka den årliga emissionsramen för Hypoteksbanken.

Finansutskottet anser att en lämplig årlig ram i nuvarande läge bör vara minst 1 800 miljoner kronor. En höjning av emissionsvolymen till angivet belopp innebär inte någon nämnvärd förändring i kreditpolitiskt hänseende men medger samtidigt ökade möjligheter för lantbrukarna att erhålla billigare krediter, vilket i sin tur får den effekten att priserna på jordbruksprodukter och livsmedel hålls nere.

Det nu anförda bör bringas till riksbankens och regeringens kännedom.

dels utskottets hemställan under 5. bort ha följande lydelse:

5. beträffande *förbättring av lantbrukets kapitalförsörjning* att riksdagen med bifall till motion 1982/83: 1994 som sin mening ger regeringen och riksbanken till känna vad utskottet anfört.

Bilaga

Jordbruksutskottets yttrande 1982/83: 3 y

om jordbrukets kapitalförsörjning

Till finansutskottet

Genom beslut den 14 april 1983 har finansutskottet berett jordbruksutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1982/83:135 om jordbrukets kapitalförsörjning jämte motionerna 1982/83:2321–2323.

Utskottet

I propositionen föreslås att ett prioriteringssystem, som utgår från de för jordbruket, skogsbruket och trädgårdsnäringen mest angelägna lånebehoven, skall tillämpas vid landshypoteksföreningarnas kreditgivning. Vidare föreslås att Sveriges allmänna hypoteksbanks rätt enligt landshypotekslagen att ensam låna upp medel mot obligationer för utlåning mot säkerhet i jordegendom avskaffas. Med stöd av den kreditpolitiska regleringen skall hypoteksbanken för den kreditgivning som främjar jordbrukssektorns långsiktiga utveckling kunna låna upp medel mot prioriterade obligationer. De förslagna ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1984.

Utskottet vill för sin del understryka att landshypoteksorganisationens kreditgivning har stor betydelse när det gäller att tillgodose jordbrukets behov av långfristiga krediter till fördelaktiga villkor. Det är från såväl producent- som konsumentsynpunkt viktigt att jordbruksnäringen ges möjlighet att i rimlig omfattning få sitt behov av sådana krediter tillgodosett. Nuvarande obalans mellan tillgång och efterfrågan på ifrågavarande långfristiga lånekapital med åtföljande långa lånetid är mot angiven bakgrund klart otillfredsställande. Inte minst de nytillträdande jordbrukarna utgör i rådande situation en hårt drabbad grupp i kredithänseende.

Enligt utskottets mening ar det angeläget att effektiva åtgärder snarast vidtas i syfte att skapa bättre balans mellan hypoteksföreningarnas kreditgivning och lånebehovet, så att bl. a. kötiden för ifrågavarande krediter kraftigt nedbringas.

Föreliggande regeringsförslag innebär att hypoteksbankens upplåning i fortsättningen skall ske dels mot obligationer, som utgör prioriterade placeringar enligt den kreditpolitiska lagstiftningen, dels mot andra obligationer eller mot revers. De medel som ställs till hypoteksbankens förfogande genom prioriterade obligationer skall användas för de mest angelägna, långsiktiga finansieringsbehoven inom jordbrukssektorn.

Systemet bygger på att landshypoteksföreningarnas kreditgivning skall utgå från de jordbrukspolitiska målen. Övriga kreditinstitut får möjlighet att i ökad omfattning medverka i jordbrukets finansiering genom oprioriterad

kreditgivning.

En förutsättning för den prioriterade upplåningen bör enligt propositionen vara att det finns ett prioriteringssystem för hypoteksföreningarnas kreditgivning. Som prioriterade ändamål anförs i första hand investeringslån, dvs. lån till långsiktiga investeringar i markanläggningar, byggnader och byggnadsinventarier med eller utan statlig garanti, och i andra hand om väntetiden tenderar att bli alltför lång förvärvslån, dvs. lån för finansiering av förvärv av jordbruksfastigheter, och övriga mer långfristiga kapitalbehov för vilka statlig lånegaranti ställs. Det bör över huvud inte förekomma att hypoteksföreningarna – om de inte har möjlighet att tillgodose jordbrukets behov av investeringslån i nu angiven mening – ställer medel som lånats upp mot prioriterade obligationer till förfogande för andra ändamål inom jordbrukssektorn. Utskottet finner för sin del ingen anledning till erinran mot förevarande förslag. I likhet med finansministern vill utskottet understryka att de kreditändamål som bör tillgodoses med hjälp av prioriterad upplåning inte kan fastslås en gång för alla. Vilka ändamål som i framtiden bör tillgodoses måste bestämmas med beaktande av de jordbrukspolitiska mål som då gäller.

Regeringens förslag innebär bl. a. att 20 § landshypotekslagen om hypoteksbankens ensamrätt att ge ut obligationer för utlåning mot säkerhet i jordegendom skall upphöra att gälla. Det förutsätts dock att banken skall behålla sin ensamrätt att utge prioriterade obligationer. Som angetts i det föregående skall vissa förutsättningar gälla för att obligationer som utges av hypoteksbanken skall vara prioriterade – dvs. alltid räknas som likvida medel – enligt den kreditpolitiska lagstiftningen. Det framhålls i propositionen att det inte kan bli fråga om att obligationer för jordbruksfinansiering som emitteras av andra institut än hypoteksbanken skall kunna bli prioriterade enligt nyssnämnda lagstiftning. Hypoteksbanken bör därför liksom hittills ha möjlighet att emittera prioriterade obligationer inom den ram som riksbanken finner rimlig med hänsyn till övergripande kreditpolitiska överväganden. De medel som på detta sätt ställs till hypoteksbankens förfogande bör som nämnts användas för de mest angelägna långsiktiga finansieringsbehoven inom jordbrukssektorn.

Utskottet kan för sin del instämma i de synpunkter som redovisas i propositionen i fråga om rätten för hypoteksbanken att även i fortsättningen emittera prioriterade obligationer för jordbruksfinansiering. Utskottet anser dock att dessa synpunkter borde komma klarare till uttryck genom en markering också i landshypotekslagen. Förslagsvis skulle detta åstadkommas genom att 20 § i landshypotekslagen bibehålls men ges i det följande angiven lydelse: "Banken har ensam rätt att mot obligationer *som anges i 9 § andra stycket 2 lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel* låna upp medel för utlåning mot säkerhet i *fast egendom* som avses i 40 §." En sådan lösning bör i allt väsentligt tillgodose önskemålen i motionerna 2322 (c) och 2323 (m) och i betydande grad även yrkande 4 i motion 2321 (vpk). Vad särskilt gäller

sistnämnda motion vill utskottet framhålla att det av utskottet i det föregående förordade prioriteringssystemet väl överensstämmer med motionärernas förord för att de "billiga" lånen i första hand skall riktas mot investeringar och i mindre mån mot överlåtelser.

Mot bakgrund bl. a. av vad som anförs i propositionen under avsnittet om finansiering i samband med ägarskiften m. m. finner utskottet för sin del att motion 2321 yrkandena 1 och 2 beträffande jordbruksfastigheternas överlåtelsevärden resp. kapitalutflödet från jordbrukssektorn inte påkallar någon ytterligare riksdagens åtgärd. Vad gäller det i samma motion framförda yrkandet om åtgärder för att göra sambruk och andra samverkansformer inom jordbruket attraktiva vill utskottet fästa uppmärksamheten på att den livsmedelspolitiska kommittén enligt sina direktiv (Dir 1982:103) bl. a. skall överväga hur olika former av samverkan och sambruk skulle kunna främjas inom rationaliseringsstödets ram. Kommittén skall också söka belysa vilka fördelar som skulle kunna vinnas på ett ökat gemensamt utnyttjande av maskinparken och genom vilka åtgärder en sådan utveckling skulle kunna främjas.

Utskottet noterar att den principiella skillnad som hittills rått i behandlingen av jordbruksföretag och trädgårdsföretag i kredithänseende enligt regeringens förslag inte längre skall föreligga. Utskottet, som anser att det är angeläget att trädgårdsnäringen i större utsträckning än f. n. kan få tillgång till långfristigt kapital, hälsar förslaget med tillfredsställelse.

I ärendet remitterade handlingar föranleder i övrigt inte någon erinran eller något särskilt uttalande från utskottets sida.

Vid årets början har till utskottet överlämnats den under allmänna motionstiden väckta motionen 1982/83:1994 av Einar Larsson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen och riksbanken till känna vad i motionen anförts om en nödvändig förbättring av lantbrukets långfristiga kapitalförsörjning i avvaktan på den kommande propositionen. Enligt motionen bör riksdagen uttala sitt stöd för en förbättring av lantbrukets långfristiga kapitalförsörjning. Bl. a. förordas en väsentlig höjning av hypoteksbankens emissionstillstånd för obligationsutgivning för innevarande år.

Motionen synes med hänsyn till den nu framlagda propositionen inte påkalla någon ytterligare riksdagens åtgärd. Motionen överlämnas till finansutskottet för fortsatt beredning.

Stockholm den 29 april 1983

På jordbruksutskottets vägnar
EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Håkan Strömberg (s), Arne Andersson i Ljung (m), Grethe Lundblad (s), Ove Karlsson (s), Gunnar Olsson (s), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Andersson (c), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Jens Eriksson (m), Börje Stensson (fp), John Andersson (vpk) och Jan-Eric Virgin (m).

Avvikande meningar

1. Einar Larsson och Kerstin Andersson (båda c) anför:

Försörjningen med långfristigt kapital är väsentlig för att ägoskiften skall kunna genomföras och för att många lantbruksföretags finansiella struktur skall förbättras. Problemen har analyserats och övervägts i utredningen om lantbrukets kapitalförsörjning. Utredningen har i sitt betänkande föreslagit en snabb avveckling av nuvarande lånekö vilket förutsätter att hypoteksbankens emissionsrätt utvidgas. Obligationsutgivningen har det senaste året inte ökats trots föreliggande behov. I stället har ypoteksbanken fått möjligheter att öka kreditkapaciteten genom at använda kapitalmarknadsreverser. Denna inriktning leder tveklöst till högre räntekostnader vilket ytterligare försvårar situationen för hårt skuldsatta lantbrukare. Inte heller innebär den nu framlagda propositionen några reella förbättringar if råga om hypoteksbankens möjligheter att förse jordbrukssektorn med långfristigt kapital. Tvärtom synes följden bli att dessa möjligheter blir ännu mer begränsade än vad de är i dag. Även om 20 § landshypotekslagen behålls och får den lydelse, som förordas av utskottet, vilket i och för sig innebär en förbättring av regeringsförslaget, torde ytterligare åtgärder behöva vidtas för att man skall komma till rätta med rådande kraftiga obalans mellan tillgång och efterfrågan på långfristigt lånekapital inom jordbruket. De i propositionen framlagda förslagen synes därvid på flera punkter utgöra ett otillräckligt underlag för beslut av riksdagen nu.

Som anges i propositionen tas frågan om prioritering av olika sektorers utlåningsbehov på kreditmarknaden upp i kreditpolitiska utredningens slutbetänkande En effektivare kreditpolitik (SOU 1982: 52) som f. n. remissbehandlas. Vilka förändringar i den kreditpolitiska lagstiftningen som utrednignens förslag kan komma att medföra kommer att prövas efter avslutad remissbehandling. I avvaktan på resultatet av dessa överväganden bör riksdagen, såsom föreslås i motion 2322 (c), avslå propositionen i den del det gäller oprioriterade obligationer.

Under tiden är det angeläget att riksdagen uttalar sitt stöd för en förbättrad långfristig kapitalförsörjning på jordbrukets område. Det är bl. a. väsentligt att emissionstillståndet för obligationsutgivning för innevarande år väsentligt utvidgas som ett led i strävandena att avveckla nuvarande lånekö. Vi ansluter oss härvidlag till de synpunkter som förs fram i den vid årets början väckta motionen 1994 (c), som vi alltså i princip tillstyrker.

2. John Andersson (vpk) anför:

I föreliggande proposition föreslås att hypoteksbankens emissionsrätt att sälja obligationer för att få in medel till utlåning inom jordbrukssektorn skall upphöra. För prioriterad utlåning skall dock hypoteksbanken fortfarande ha ensamrätt. I övrigt skall det öppnas för andra institut att träda in också på jordbruksområdet med obligationer som inlåningskälla. Vi finner från vpk:s sida det klart otillfredsställande att den privata bankvärlden på detta sätt ges möjlighet att lägga beslag på en marknad, som i princip fungerar väl. Som bl. a. nämns i motion 2321 (vpk) är det angeläget att få ner priserna på jordbruksfastigheter till en nivå som står i relation till den avkastning som respektive jordbruk kan ge köparen. I propositionen har det antytts att billiga lån skulle kunna bidra till höjda priser vid överlåtelser. Vi vill här klart utsäga att så inte får bli fallet. Av vad i nyssnämnda motion anförts framgår att vpk förordar att de billiga lånen i första hand skall riktas mot investeringar och i mindre mån mot överlåtelser. Mot den bakgrunden och med hänsyn till att vi kräver mera djupgående överväganden kring jordbrukets finansierings- och kreditproblem anser vi att hypoteksbankens ensamrätt att sälja obligationer för finansiering av krediter till jordbruket tills vidare bör behållas. Detta innebär att riksdagen bör avslå propositionen i denna del. Motion 2321 tillstyrks alltså härvidlag (yrkande 4).

I avvaktan på resultatet av de fortsatta övervägandena bör riksdagen begära åtgärder syftande till att bringa överlåtelsevärdena för jordbruksfastigheter ned till en nivå som harmoniserar med den avkastning respektive jordbruk ger köparen. Dessutom bör riksdagen hos regeringen begära åtgärder för att jordbrukets kapital i ökad utsträckning skall kunna behållas inom den egna sektorn. Detta innebär att motion 2321 tillstyrks även i vad avser yrkandena 1 och 2. Det i samma motion framförda önskemålet om åtgärder för att göra sambruk och andra samverkansformer attraktiva (yrkande 3) synes mot bakgrund av vad utskottet anfört inte påkalla något ytterligare initiativ från riksdagens sida.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983